

فرهنگ آبادیها و مکانهای مذهبی

به تهیه ناسنامه های جغرافیایی زده اند بجز در مورد شادروان دکتر لطف الله سفیم پایان هیچک جغرافیدان حرفه ای نبوده اند و هدف و منظوری جز تدوین ناسمای جغرافیایی همراه با مقداری اطلاع اصولی جغرافیایی نداشته اند، ولی در اینجا باید برای خدمتی که در زمینه اشاعه اطلاعات جغرافیایی کرده اند ارج فراوان قائل شد و اینکه گفته می شود آنها جغرافیدان حرفه ای نبوده اند نباید بهیچوجه حمل بر این شود که نتایج فعالیت های آنها ارزش جغرافیایی نداشته است، چون جغرافیدان از هر نوع اطلاعی در باره کم و کیف عوارض زمین بهره برداری علمی به عمل می آورد و کاری که آن مؤلفان انجام داده اند، برای جغرافیدانها بسیار مفید بوده است. برای یک جغرافیدان واقعی اطلاع در باره اینکه یک آبادی در چه عرض جغرافیایی و در چه ارتفاعی از سطح دریا قرار دارد خروارها معنا فراهم می سازد در حالیکه همین اطلاعات برای یک غیر جغرافیدان (ولو بسیار هم دانشمند و در

یکی از کتابهای بسیار ارزشمند و گرانقدر جغرافیایی که در سال ۱۳۶۷، در ایران به چاپ رسیده ولی تا کنون متأسفانه چنانکه باید در باره آن اظهار نظر نشده و یا اگر شده به نظر این نویسنده نرسیده است فرهنگ آبادیها و مکانهای مذهبی کشور، تألیف دکتر محمد حسن پاهلی بزودی است که به وسیله بنیاد پژوهشهای اسلامی آستان قدس رضوی منتشر و به وسیله مؤسسه چاپ و انتشارات آستان قدس رضوی به چاپ رسیده است.

جغرافیدانان ایرانی و علاقه مندان به اطلاعات جغرافیایی اعم از افراد دانشمند و مؤسسات دولتی که با ناسمهای جغرافیایی سروکار دارند از وجود فرهنگها یا ناسنامه هایی که تا کنون در ایران به چاپ رسیده بقیلاً اطلاع دارند و می دانند که چه اشخاص با مؤسساتی در این زمینه منشأ خدمت جغرافیایی بوده اند^۱ به جرئت می توان گفت که افراد یا مدیران مؤسساتی که در گذشته دست

زمینه‌های دیگر متخصص باشد) از دو رقم که بزودی از خاطر محوسی شود تجاوز نمی‌کند.

سرق عمده فرهنگ آبادنها و مکانهای مذهبی کشور با تمام فرهنگها و ناسنامه‌هایی که قبل از آن منتشر شده در این است که این فرهنگ را یک جغرافیدان حرفه‌ای، آنهم کسی که مانند استاد قدیش **شادروان دکتر لطف‌المفهم بابان** تمام وقت خود را صرف آموزش و پژوهش جغرافیا کرده است تهیه و تدوین گردیده است. برای دکتر بابلی و همکاران علاقه‌منداش که نقشه‌های ۱:۵۰,۰۰۰ ایران را برای استخراج نامها زیر دست داشته‌اند، هر خط هم ارتفاع و هر بیج و خم یک رودخانه یا هر استداد یک رشته کوه معانی و مفاهیم دیگری داشته است و آنها کوشیده‌اند که اطلاعات نقشه‌ای فراوانی را مورد تحلیل و تجزیه قرار داده و در فرهنگ مورد بحث ارائه نمایند و در نتیجه فرهنگ مزبور و مخصوصاً سی صفحه اول آن بر است از اطلاعات جغرافیایی آنهم در قالب جدولها یا نمودارهایی که ارزش تهیه هر یک را از نظر جغرافیایی می‌توان برابر با ارزش یک بابان ناسه کارشناسی (لیسانس) دانست.

در مقدمه فرهنگ مسود بحث مؤلف دانشمند آن فهرستی از فرهنگهای جغرافیایی فراهم شده در صدسال اخیر آورده و این فهرست را با

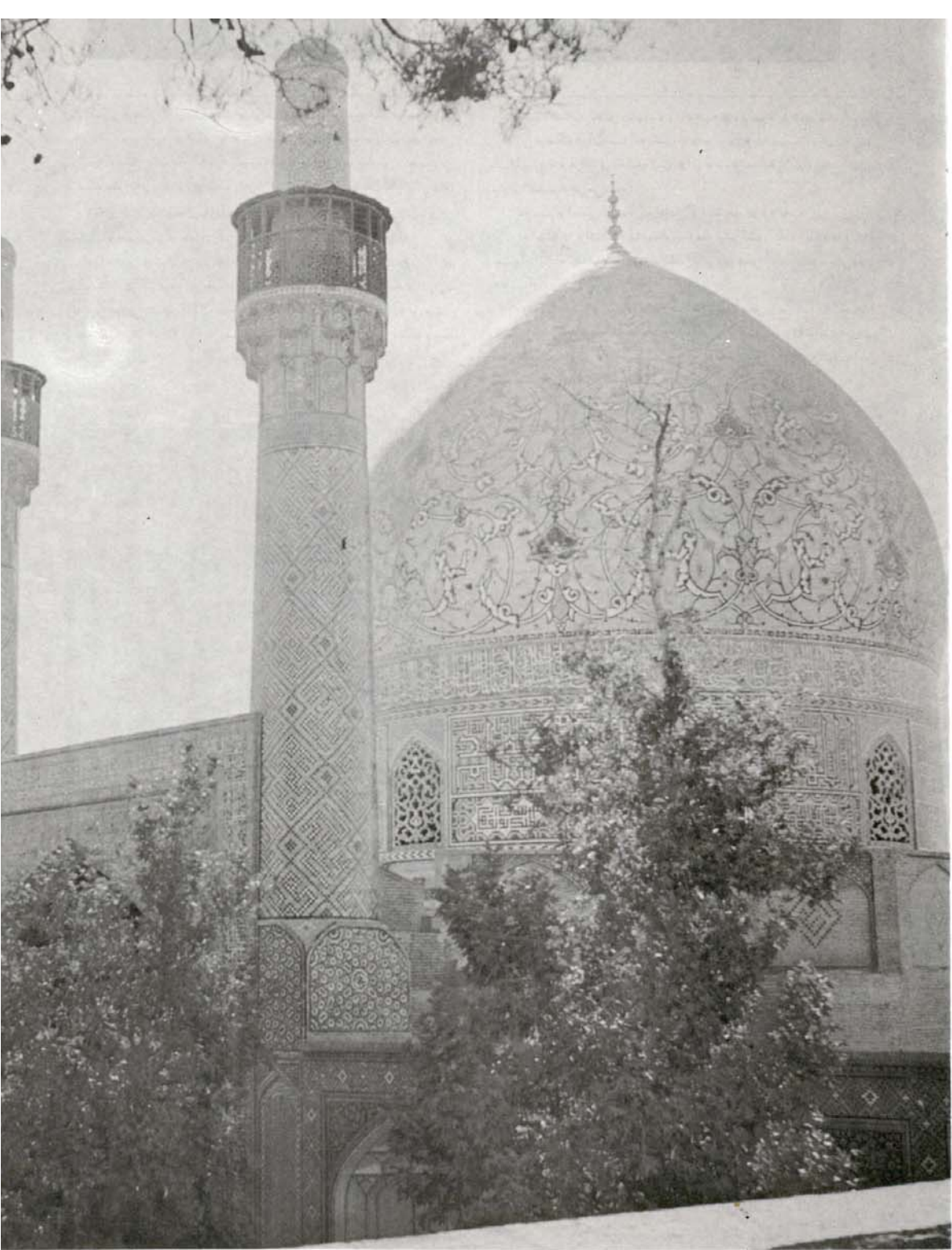
GAZETTEER OF IRAN (CONFIDENTIAL) 4 VOLUMES
PREPARED BY THE GENERAL STAFF HEADQUARTERS
INDIA, PRINTED AT THE GOVERNMENT MONOTYPE
PRESS 1910.

که جلد اول آن را در اختیار داشته‌ام آغاز کرده است.

از تجابیکه در کتب «جغرافیا در ایران از دارالفنون تا انقلاب اسلامی» از این فرهنگ به علت اینکه به زبان فارسی نبوده بادی نشده است، اکنون که صحت آن به میان می‌آید لازم می‌دانم بر آنچه آقای دکتر بابلی در باره اهمیت آن نوشته است چند کلمه به صورت معترضه اضافه کنم تا جغرافیدانان از وجود آن اطلاع حاصل کنند و هر کدام بنوبه خود تلاش کنند تا حدامکان در مطالعات خود از آن بهره‌مند گردند.

در طول قرنهای استعمار انگلستان، ایران همواره به عنوان حریم هندوستان مورد توجه بوده و تمام امور مربوط به آن در تشکیلات اداری امپراطوری هند متمرکز بوده است، تا حدی که سفرای انگلیسی مقیم در بارابرایان هم با وجودی که از طرف وزارت امور خارجه انگلیس در لندن معرفی می‌شده‌اند سیاستهای کلی القاشده از طرف نایب السلطنه هند را به موقع اجرامی گذاشته‌اند. در چنین شرایطی کلیه اطلاعات جغرافیایی با نتایج جاسوسیهای جمع‌آوری شده در ایران در دهلی نوباً سیملا متمرکز می‌شده است، چنانکه اولین نقشه‌های جغرافیایی ایران معروف به نقشه‌های ربع اینچی (یعنی مقیاس ۱:۲۵۳۴۴۰ در سالهای اول قرن حاضر میلادی در داخل شبکه مستثنائی هند و بر اساس سطح مینای اقیانوس هند به وسیله سرویس نقشه برداری هندوستان فراهم گردیده است. به موازات کارهای مربوط به همان نقشه برداری بوده است که چهار جلد فرهنگ انگلیسی یادشده در بالا به چاپ رسیده است. در آن سالها، همان مرکز اطلاعاتی چهار جلد دیگر تحت عنوان فرهنگ خلیج فارس (GAZETTEER OF THE PERSIAN GULF) که برآنتاب مفصلتر از فرهنگ ایران بوده نیز منتشر ساخته است. این دو مجموعه از منابع اطلاعاتی بسیار ارزش در باره ایران صدسال پیش از این به‌شمار می‌روند که اگر بتوان بدان دسترسی پیدا کرد و یا نسبت به ترجمه آن به فارسی اقدام نمود، خدمت بزرگی به تسهیل مطالعات جغرافیای تاریخی و مسائل اجتماعی آن روز و به‌طور کلی هر نوع مقایسه تطبیقی خواهد بود.

و جمعیت، دهستان، بخش و شهرستان مربوط به هرنام هم ذکر شده است. سبب بزرگ این فرهنگ در آن است که تغییرات وضع آبادی و مخصوصاً نام آن در چهل سال اخیر زیر نام برده شده طول و عرض جغرافیایی، و از لحاظ مطالعه تحولات تاریخی آبادیها دارای اهمیت خاصی می باشد.

کار مهم و اساسی آقای دکتر بابلی و دانشجویان علاقه مند زیر دست ایشان بوده است که برای تعام آبادیهای شناخته شده کشور که در نقشه ها و منابع منتشره از آنها نام برده شده طول و عرض جغرافیایی، و مهمتر از همه ارتفاع جغرافیایی به دست آورده اند.

راه روشی که برای استخراج این اطلاعات مورد عمل واقع شده استفاده صحیح از نقشه های موجود بوده، که مشخصات آنها را به تفصیل شرح داده اند و در چنین حالتی دقت و صحت کارهای دکتر بابلی و همکاران نشان به دقت و صحت اصل نقشه ها بستگی پیدا می کند.

پس از اینکه این اطلاعات خام فراهم شده، مؤلف دانشمند و دانشجویان او دست به تحلیل و تجزیه های جالب و بی سابقه ای زده اند که از نظر جغرافیایی ارزش فراوان دارد. از جمله اینکه آبادیهای کشور را بر مبنای ارتفاع و طول و عرض جغرافیایی طبقه بندی کرده و نتیجه این طبقه بندی ها را از طریق جدولها و نمودارهایی ارائه کرده اند.

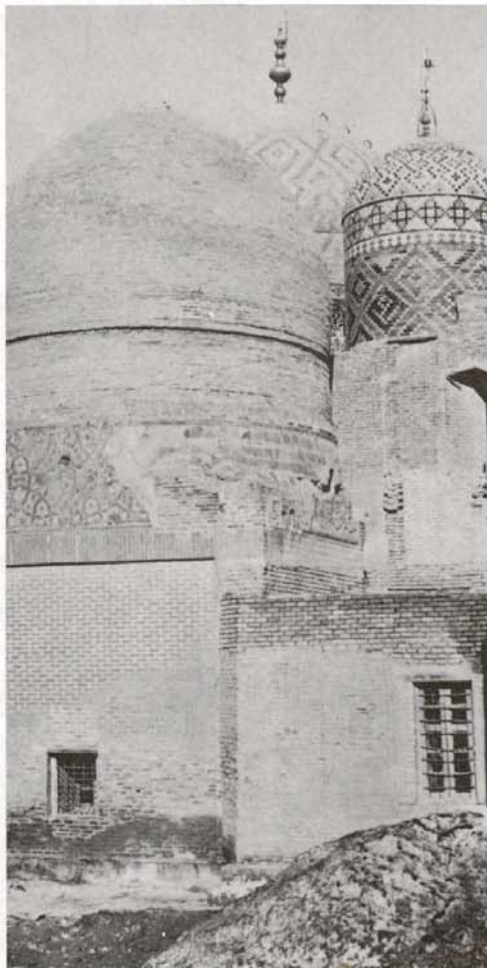
این جدولها و نمودارها، مبنایی برای انواع مطالعات جغرافیایی بعدی خواهد شد، که تا کنون امکان پذیر نبوده است، مثلاً کسانی که بخواهند درباره رابطه سکونت های انسانی با ارتفاع جغرافیایی که یکی از مسابحات جالب جغرافیای انسانی است، بررسی کنند، به راحتی خواهند توانست از این جدولها و نمودارها استفاده کنند. اهمیت این مسئله در آن است که اطلاع ما درباره اینکه در فلات ایران، انسان تا چه ارتفاع جغرافیایی می تواند به راحتی اسرار معاش کند در بسیاری از برنامه ریزیهای آینده و جایجایهای جمعیت کاربرد خواهد داشت، و مبنایی برای طرحهای درآمدی که ممکن است بی آمد افزایش روز افزون جمعیت کشور باشد، فراهم خواهد ساخت.

آنچه هم اکنون از این جدولها و نمودارها استنباط می کنیم این است که مرتفع ترین مسکن انسان در بخش ایرانی فلات ایران، در ارتفاع ۴۰۰ متری از سطح دریا و در دهستانهای ساردوئنه و گور از بخش ساردوئنه شهرستان جیرفت در استان کرمان قرار دارد، که آقای دکتر بابلی مجموعه چند آبادی آنها را «نام مسکونی ایران» نامیده و یاد آور شده است که این ارتفاع ۴۰۰ متر از نقشه ستانلود، و ۴۰۰ متر از نقشه هزار مسجد بلندتر و فقط ۱۰۰ متر پایینتر از قله معروف سهند است (ص ۲۲ مقدمه). با توجه به اینکه پست ترین مسکن انسان در فلات ایران در ۲۰۰ متری پایینتر از سطح دریا در جنوب شرقی دریا خزر قرار دارد، آقای دکتر بابلی تمام مسکن معلوم بین ۲۰۰ متر پایین تا ۴۰۰ متر بالای سطح دریا را در ۲۰۰ سطح ۱۰۰ متری طبقه بندی کرده و هر یک را در نمودارهایی نشان داده که مطالعه آنها حقایق بسیار جالب دیگر جغرافیایی را به دست می دهد.

ادامه دارد

آخرین فرهنگی که آقای دکتر بابلی در فهرست منابع مورد استفاده خود از آن نام برده، دوره جدید فرهنگ آبادیهای کشور از انتشارات سازمان جغرافیایی نیروهای مسلح است که با وجود کمبودهایی باید آن را مفصلترین و جامعترین فرهنگ جغرافیایی موجود دانست که تا این تاریخ ۲۲ جلد آن به چاپ رسیده. (نگاه کنید به ششماه از خدمات جغرافیایی سازمان جغرافیایی نیروهای مسلح، مجله سپهر، شماره اول)

در اینجا برای اطلاع علاقه مندان به این موضوع لازم است یاد آور شود که جلد اول یک فرهنگ جغرافیایی دیگر تحت عنوان فرهنگ دههای ایران، شناسایی عمومی، استان همدان، توسط وزارت جهاد سازندگی در سال ۱۳۴۸، منتشر شده است که در آن نام آبادیهای استان همدان به ترتیب الفبایی تنظیم شده

۱. برای اطلاع درباره فرهنگهای جغرافیایی منتشر شده در ایران قبل از انقلاب اسلامی مراجعه کنید به «جغرافیا در ایران از دارالفنون تا انقلاب اسلامی» از نویسنده حاضر که در ۱۳۴۰، به وسیله مؤسسه جاب و انتشارات آستان قدس رضوی به چاپ رسیده است.

